

De wet van Boyle

Volgens de wet van Boyle is van een hoeveelheid gas bij een bepaalde temperatuur spanning maal volume constant. De wet geldt echter niet alleen voor gassen, maar is ook in de economie van toepassing: naarmate de ruimte afneemt, neemt de druk toe. De *Miljoenennota 1982* en de *Macro Economische Verkenning* laten er geen twijfel over bestaan dat als gevolg van de wet van Boyle de druk in de economie de komende jaren hoog kan oplopen. De groei van het reële nationale inkomen is in 1982 naar verwachting weliswaar voor het eerst na drie jaar weer positief, maar 1% groei is veel te weinig om de druk te doen afnemen en alle claims te honoreren die zich in de afgelopen jaren hebben opgestapeld.

In de collectieve sector wordt de ruimte die ontstaat door de groei van het reële nationale inkomen al direct door de snel stijgende rentelasten op de staatsschuld en de oplopende werkloosheids- en andere sociale uitkeringen in beslag genomen. Nu in het regeerakkoord is vastgelegd dat de collectieve-lastendruk niet mag stijgen en het financieringstekort met 1% per jaar naar een meer aanvaardbaar niveau moet worden teruggebracht, zal het volume van de overige voorzieningen een reële daling moeten ondergaan. Voor de nieuwbakken bewindslieden van het kabinet-Van Agt II valt er dus minder te groeien dan te snoeien. Voor nieuw beleid ontstaat pas ruimte wanneer binnen de eigen begroting middelen worden vrijgemaakt. Maar de ervaring heeft geleerd hoe moeilijk dat is. Ook de bedrijvensector komt opnieuw kraker in het jasje te zitten. De arbeidsinkomensquote loopt tot 96,5% op. Wanneer van het overige inkomen de rentelasten worden afgetrokken blijft er voor de winsten waarschijnlijk minder dan niets over. Van extra ruimte voor versterking van de eigen-vermogenspositie en investeringsherstel is dus geen sprake. De huishoudportemonnee ten slotte wordt ook weer dunner. Voor het derde achterenvolgende jaar vertonen de reële beschikbare inkomens een daling. In alle sectoren zal volgens de wet van Boyle de druk dus verder oplopen.

De wet van Boyle is niet nieuw, maar in het verleden is steeds geprobeerd er onder uit te komen. In de collectieve sector bij voorbeeld, werd het financieringstekort opgegrept om de druk te verminderen en werden lasten naar de toekomst en naar de particuliere sector verschoven. In het artikel van Gerritse en Van Niekerk wordt becijferd dat sinds 1978 bijna de helft van de uitgavengroei gefinancierd is door een vergroting van het tekort. Dat heeft elders — bij bedrijven en gezinnen — de druk slechts vergroot. Aan de wet van Boyle blijkt uiteindelijk toch niet te ontkomen. Maar zoals gezegd is nu bij de kabinetsformatie afgesproken dat in 1982 en 1983 de collectieve-lastendruk moet worden gestabiliseerd en dat het feitelijke financieringstekort met ten minste 1% moet worden verlaagd. Dat zelfde werd weliswaar na de vorige kabinetsformatie ook al afgesproken en vastgelegd in

Bestek '81, maar toen werd er door regering en parlement nog niet zo nauw naar die afspraken gekeken. Wie 3 $\frac{3}{4}$ % economische groei verwacht, meent zich immers wel wat te kunnen permitteren.

Hoe weinig we ons nu in werkelijkheid echter blijken te kunnen permitteren valt af te leiden uit een paar tabelletjes die in de *Miljoenennota 1982* worden gepresenteerd. Als de gemiddelde reële groei van het nationale inkomen in de periode 1982-1986 1% bedraagt (zoals door het CPB in *De Nederlandse economie in 1985* geraamd) en de lonen elk jaar reëel met 1% dalen, dan nog moet er tot 1986 f. 16 mrd. worden omgebogen om binnen de randvoorwaarden van financieringstekort en collectieve-lastendruk te blijven. De werkloosheid mag dan na 1982 niet verder meer oplopen, want elke 20.000 mensjaren méér betekenen weer f. 1,5 à f. 2 mrd. extra uitgaven in 1986. Blijven de lonen reëel op de nullijn, dan zijn zelfs ombuigingen van f. 21 mrd. noodzakelijk.

De druk gaat de komende jaren dus heel hoog oplopen, daar is geen twijfel over mogelijk 1). Het is slechts de vraag tot welke reacties dat zal leiden. In de collectieve sector lijkt opnieuw te worden geprobeerd onder de wet van Boyle uit te komen. Haselbekke en Van der Hoek zetten uiteen dat de *Miljoenennota 1982* weer de nodige pogingen daartoe bevat. Via een omweg wordt op die manier echter slechts de druk op bedrijven en gezinnen vergroot. Die zullen op hun beurt eveneens proberen de druk op anderen af te wentelen, of uitwegen zoeken via het zwarte circuit. Het afwentelingsproces komt pas tot stilstand als de druk is neergeslagen bij degenen die niet verder kunnen afwentelen: de bedrijven die failliet gaan, de arbeidskrachten die worden uitgerangeerd en de loon- en uitkeringsstrekkingen die hun levensstandaard zien dalen.

De wet van Boyle is een onverbidelijke wet, waaraan door afwenteling niet valt te ontkomen. De enige manier om de druk te verminderen is het volume te vergroten. Dat betekent investeren en produceren. Maar wanneer daarvoor middelen worden vrijgemaakt moet dat gebeuren op een manier die niet tegelijkertijd weer afwentelingsprocessen in gang zet waardoor de effecten teniet worden gedaan. Het nieuwe kabinet zal daarvoor moeten waken. Het is reeds als „vechtkabinet” betiteld. Zal het tegen de druk kunnen opboksen?

L. van der Geest

1) Terwijl van de „ombuigingen 1982” (f. 5 mrd.) een groot deel nog niet is geconcretiseerd, heeft de verlaagde groeiraming van het CPB inmiddels al weer een nieuwe „problematiek” doen ontstaan.